

DALMAY ÁRPÁD

EMLÉKTÁBLÁK ŐRZIK A MÚLTAT

A Beregszászért Alapítványt 1992-ben hozta létre néhai dr. Benda Mária és Pazar Tibor. Alapítványunk fő célja a Beregszászban, az egykori Beregszászi járásban, de tágabb értelemben a történelmi Bereg vármegye kárpátaljai területén élő magyarság nemzeti önazonosság-tudatának erősítése. Ezt az iskolák, óvodák, könyvtárak magyar nyelvű könyvekkel való támogatásán kívül elsősorban emlékjelek létrehozásával igyekszünk elérni. Az utóbbi évtizedben Beregszászban két emlékművet (a római katolikus temetőben az ismeretlen helyen nyugvó 1848–49-es honvédek emlékoszlopát és a Kishegy lábánál a beregszászi süvegcsúcs emlékművét), három mellszobrot (Szent Istvánét, dr. Linner Bertalanét és Esze Tamását), továbbá Beregszászban, a közeli falvakban és Szolyván mintegy harminc emléktáblát állíttattunk. Az anyaországban is avattunk beregszászi vonatkozású emléktáblákat: a Pest megyei Nyáregyházán Fedák Sáriét, Tarpán a Beregszászi Magyar Királyi Állami Főgimnáziumét, Szabolcsbákán vitéz Ortutay Zsuzsáét.

Székhelyünk 2010 óta Nyíregyházán van. 2019-ben a a Szabolcs–Szatmár–Bereg Megyei Közgyűlés a civil kapcsolatok kialakítása és elmélyítése terén kifejtett eredményes tevékenységünk elismeréseként Szentpétery Zsigmond kitüntető díjat adományozott a Beregszászért Alapítványnak.

Ebben az évben nyolc emléktáblát ajándékoztunk Beregszásznak, Beregsomnak, Bátyúnak, Egernek és Szabolcsbákának. A sort a június 4-én a beregszászi Európa–Magyar Ház udvarán felavatott emléktábla nyitotta meg. A Trianon előtti Magyarország bronz címerével díszített táblára Orbán Viktor miniszterelnökünkötől vett idézetet vésettünk: *„Határa csak az országnak van, a nemzetnek nincs!”* Idézek a felavatási ünnepségen elhangzott beszédből: *„Alapítványunk eme új, immár sokadik beregszászi emléktáblája hármasként aktualitású: egyrészt emlékeztet a trianoni gyászos diktátumra, amikor is ezeréves hazánkat igazságtalanul és törvénytelenül, drasztikusan feldarabolták. Igazságtalanul, mert nem a nyelvhatáron húzták meg az új határokat, törvénytelenül, mert az úgynevezett béketárgyalásra nem hívták meg Magyarországot küldöttségét. Június 4. tehát nemzeti gyásznap. Más-*

részt az Országgyűlés 2010. május 31-én arról határozott, hogy ez a nap a nemzeti összetartozás napja, az erről szóló törvény elfogadásával nyilvánította: »a több állam fennhatósága alá vetett magyarság minden tagja és közössége része az egységes magyar nemzetnek, melynek államhatárok feletti összetartozása valóság, s egyúttal a magyarok személyes és közösségi önazonosságának meghatározó eleme.« Megvalósult ezzel az illyési »Haza a magasban«! 2019-ben pedig az Országgyűlés újabb határozatot fogadott el, mellyel »a történelmi Magyarország területét szétdaraboló és a magyar nemzet harmadát idegen államok fennhatósága alá szorító, 1920. június 4-én aláírt békediktátum 100. évfordulójára emlékezve« a 2020-as esztendőt a Nemzeti összetartozás évének nyilvánította. A nemzetet ért példátlan sorscsapás, az újkori történelem egyik legnagyobb tragédiája ellenére megmaradtunk, s 2010 óta az ország egyre jobb eredményeket ér el, a szakadék széléről visszatért a fejlődés útjára.”

Júliusban az egri Dsida Jenő Baráti Kör korábbi gesztusát viszonyítottuk: egri barátaink hozzájárultak 2017-ben a költőnek a beregszászi Bethlen Gábor Gimnázium épületén elhelyezett emléktáblája létrehozásához, amelyet abból az alkalomból állítottunk, hogy száz évvel korábban Dsida Jenő a beregszászi főgimnázium diákja volt. Most a beregszászi dombormű másolata (Pálffy Árpád csíkszeredai szobrász alkotása) került az egrieknek ajándékozott emléktáblára a Baráti Kör alapítója, dr. Lisztóczy László 80. születésnapjára. Az emléktáblán ez a szép Dsida-idézet olvasható: „Nincs más testvérem, csak magyar / Ha virrasztok, miatta állok poszton / csak tőle kérek kenyeret, s csak ő / kivel a kenyeret megosztom.”

Augusztus 6-án Beregsomban avatták fel Kecskés Béla költő emléktábláját születésének 80. évfordulóján. A táblán a költő verséből vett idézet olvasható: „Menj te csak, menj innen máshová, / engem gyökér köt ide...” Az emléktáblát a községi könyvtárnak, egyúttal pedig a község lakosságának ajándékoztuk. Bronz domborműve Lengyel Tibor nyíregyházi szobrász alkotása. Itt is idézek a felolvasott beszédemből: „Öröm és megtiszteltetés a Beregszászért Alapítvány számára, hogy egy éven belül immár a második emléktáblát ajándékozhatja Beregsom magyarságának: Sütő Kálmán költő után egy újabb helyi költőt, Kecskés Bélát. Ez a község megérdemli, mert költőket, írókat termő, szülő közösség. Hisz a két említett személyen kívül Balogh Balázs és Somi Nagy Zoltán is ide kötődik. Ki tudja, a mostani fiatalok közül hánynak van még költői, írói, művészi vénája? Biztosan akadnak olyanok szép számmal. Ha volna valamilyen rangsor vagy kimutatás az egy

főre jutó írókról, költőkről, Beregsom bizonyára dobogós helyen szerepelne, s nemcsak Kárpátalján, de talán az egész magyar nyelvterületen... Fogadják szeretettel alapítványunk ajándékát, őrizték a falu híres szülőtteinek emlékét, ne hagyják feledésbe merülni a magyar múltat, mert csak így lesz magyar jövőjük is. Különösen fontos, hogy a fiatalabb nemzedékek megismerjék azokat az értékeket, amelyeket e község nagyjai, de más lakosai is megteremtettek, folytassák a hagyományt, tartsák meg magyar azonosság tudatukat, legyenek büszkék a múltra, építsék a jelent és a jövőt.”

Szeptember 23-án a Beregszászi Kossuth Lajos Líceum udvari épületének falán avattak emléktáblát a szabadságharc vezéregyénisége születésének 219. évfordulója alkalmából. A Kossuth-domborművel díszített tábla is alapítványunk ajándéka.

A sorban két emléktáblánk következett: október 21-én avatták fel Bátyúban a művészeti iskola homlokzatán a községben száz évvel ezelőtt született Garanyi József festőművész, Beregszászban pedig az Európa–Magyar Ház udvarán Petróci Iván ruszin költő és műfordító emléktábláját. A bátyúi emléktáblára hat éve elhunyt kiváló keramikusunk, szobrászunk és éremművészünk, Ortutay Zsuzsa által készített dombormű került, amely a 2015-ben elhelyezett beregszászi Garanyi-emléktábla reliefszerű másolata. Ez immár a második emléktáblánk, amelyet a községnek ajándékoztunk: 2016-ban halálának 5. évfordulóján Bagu Balázs domborműves emléktáblája került a helyi könyvtár falára. Annak bronz domborműve Balogh Géza nyíregyházi szobrász alkotása. Egy rövid idézet a beszédemből: „*Úgy gondolom, hogy történelmünk, irodalmi és művészeti múltunk ismerete nemcsak a magyarok számára fontos, hanem az itt élő ukránok, oroszok számára is, ha már lakóhelyüknek választották a vidékünket. Bizom benne, hogy az ő elismerésüket, tiszteletüket is kiváltják ezek az emlékjelek, hozzájárul a különböző nemzetiségű polgárok békés együttéléséhez, egymás kölcsönös tiszteletéhez.*”

Az idén történelmet írtunk: felavatásra került az első nem magyar személy emléktáblája. Bár Petróci Iván ezer szállal kötődik a magyarsághoz, irodalmunkhoz, hisz számos költőnk – hogy csak néhányat említsek: Petőfi Sándor, Ady Endre, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Babits Mihály, Illyés Gyula, a kortársak közül Bari Károly, Veres Miklós – verseit fordította ukránra. Az ő fordításában jutott el az ukrán olvasóhoz Radnóti Miklós *Bori notesze* és Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regénye. Kárpátaljai költőink közül Balla D. Károly és Füzesi Magda verseiből jelentetett meg ukrán

nyelvű kötetet. A Magyar Írószövetség Illyés Gyula-díjával kitüntetett költő bronz reliefjét Balogh Géza készítette. Az emléktáblán Petróci Iván utolsó, *Búcsúdall* című, ruszinul írt versének két sora olvasható: „Я для вас, русины мои жив, / И для вас я уйдам свої сили...” (A Kárpátaljai Hírmondó 2016. márciusi számában közölt fordításomban ez magyarul így hangzik: „Ruszinjaim, éltetek éltem, / Minden áldásom csak reátok száll.”) A további szöveg magyar nyelvű. Az emléktábla létrehozását a budapesti Fővárosi Ruszin Nemzetiségi Önkormányzat is támogatta. Idézet a beszédemből:

„Szinte lehetetlen felsorolni érdemeit, a ruszin nyelv újjáélesztéséért és a ruszin nemzet elfogadtatásáért folytatott küzdelméért, a magyar irodalom népszerűsítése érdekében végzett jelentős munkásságát. Halála nagy veszteség volt mind a magyar, mind a ruszin irodalom számára. Talán jelképes, hogy legkedvesebb magyar költője, Petőfi Sándor születésnapján, január 1-jén hagyott itt minket 2016-ban, 71 évesen.”

November 12-én, halála 6. évfordulójának napján avattuk fel a Szabolcs–Szatmár–Bereg megyei Szabolcsbákán vitéz Ortutay Zsuzsa egy évvel korábban elhelyezett emléktábláját. A karantén miatt csak most kerülhetett rá sor. Az emléktábla bronz domborműve Román János Pál fiatal ungvári szobrász alkotása. A faluházán látható alkotás létrejöttét a községi önkormányzat is támogatta.

November 19-én a GULÁG–GUPVI-kutatók nemzetközi fóruma keretében került elhelyezésre a beregszászi Európa–Magyar Ház udvarán Benda Kálmán emléktáblája. Az országgyűlés felsőházi tagjának, a város mártírjának, a szovjet hatalom első beregszászi közismert áldozatának bronz domborművét Lengyel Tibor készítette el. Az emléktábla elkészítéséhez hozzájárult a nyíregyházi Periférián Alapítvány is. Benda Kálmánról kicsit részletesebben, mert többen, főleg a magyarországiak, összetévesztik az azonos nevű történésszel. 1883. február 5-én Beregszászban született. Főhadnagyként harcolt az első világháborúban az orosz és román fronton. Signum Laudis kitüntetést és német II. osztályú vaskeresztet kapott. A Bereg megyei Vízzsabályozó és Ármentesítő Társulat főmérnöke, majd igazgatója volt. Ő kezdeményezte még a 30-as években a Vérke szabályozását, és az ő irányítása alatt készült el a várost kettészelő, fehér terméskővel kikövezett folyómeder. A cseh uralom éveiben elnöke volt a Podkarpatská Rusi (azaz Kárpátaljai) Magyar Kultúregyesületnek, a Bereg megyei Kaszinónak, részt vett a Csehszlovákiában működő Egyesült Magyar Párt munkájában, a Tiszaháti Magyar Fogyasztási Szövetkezet, a Tiszaháti Magyar Bank, a Ma-

gyar Internátus Egyesület megszervezésében. Beregszász visszatérése után 1939-ben beválasztották Bereg vármegye közigazgatási és törvényhatósági bizottságába, a megye negyedmagával az Országgyűlés felsőházába delegálta. 1944 novemberében a szovjet hatóságok 62 éves korában letartóztatták, elhurcolták, haditörvényszék elé állították, és 1945. január 25-én Ungváron koholt vád alapján kivégezték. Beregszászi házat elkobozták, családja pedig kénytelen volt elhagyni szülővárosát, és Magyarországra menekült. Ismét egy részlet az avatóbeszédemből: *„Vigyázzanak az emléktáblára, őrizzék meg a szovjet rendszer első közismert beregszászi áldozatának, városunk vértanújának emlékét, mert a múlt nagyjait, történéseit ismerni kell, s ahogy a holokausztnem merülhet feledésbe, ugyanúgy örök mementó marad a megszálló szovjet hatóság nemzetünk ellen Kárpátalján is elkövetett gazzette! Babits Mihály írta: »Múlt nélkül nincs jövő, s mennél gazdagabb a múltad, annál több fonálon kapaszkodhatsz a jövőbe.« Figyelmeztesse ez az emléktábla a mindenkori hatalmat arra is, hogy a koncepciós perek, a mondvacsinált hazugságok és rágalom ideje a Szovjetunió szétesésével egyszer s mindenkorra lejárt!”*

2021. évi utolsó emléktáblánk gróf Széchenyi István születésének 230. évfordulójára készült. Elképzelésünk szerint a beregszászi Kubowich-palota Széchenyi utcai homlokzatára kerül. A nagyméretű, gyönyörű bronz dombormű Nagy Lajos Imre nyíregyházi szobrászművész (ő készítette el Szent István-szobrunkat) alkotása és ajándéka a Beregszászért Alapítványnak. Az emléktáblán a „legnagyobb magyar” aláírása látható gravírozva.

Már a jövő évi terveinken dolgozunk. 775 évvel ezelőtt, 1247. december 25-én adott városi rangot Lampertházának (ahogy akkor Beregszászt hívták) IV. Béla királyunk. Mellszobra már készül Lengyel Tibor műtermében. 90 évvel ezelőtt született Schober Ottó, 120 évvel ezelőtt fejezte be Huszka Jenő Fedák Sári vendégeként Beregszászban *Bob herceg* című operettjét, 200 éve született gróf Lónyay Menyhért, 80 évvel ezelőtt avatták fel a beregszászi első világháborús hősi emlékművet, amely három év múlva a szovjet barbarizmus áldozatául esett, kövei a „felszabadítók” obeliszkjébe kerültek. Természetesen várjuk alapítványunk baráti köre és tanácsadó testülete tagjainak, de másoknak is a javaslatait. Munkánk, mint arról fentebb már szó volt, nem merül ki emlékjelek állításában, hisz eddig már több ezer könyvet, milliós értékben orvosi műszereket és egyéb hasznos tárgyakat ajándékoztunk beregszászi és környékbeli intézményeknek.